

QO‘OZGA TURLI BO‘YASH USULLARIDAN FOYDALANIB RANG BERISH

Qodirova Muxtabar Botirovna

Toshkent pedagogika kolleji o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Tasviriy san‘at juda qadim zamonlarda, mehnat jarayonining taraqqiyoti natijasida paydo bo‘lganligi, Bolalarda san‘atga birinchi qiziqish juda erta paydo bo‘lishi, rangli qalamlar va rangli bo‘yoqlar yordamida maktabgacha ta‘lim yoshdagi bolalarga rasm chizishni va unga rang berishni o‘rgatish haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san‘at, rangli bo‘yoqlar, rasm chizish, bo‘yash, samaradorlik, rangli qalam, yosh avlod, o‘rgatish, takomillashtirish.

O‘tib kelayotgan yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalash borasidagi mavjud muammolarni hal etish ta‘lim va tarbiya samaradorligini zamon talablari asosida ta‘minlash, uni dunyo talablari darajasiga olib chiqishga erishish, yosh avlodga ta‘lim-tarbiya berishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanish orqali ta‘lim-tarbiyaning muvaffaqiyatini ta‘minlash va takomillashtirish, maktabgacha tarbiya tizimini xalqimizning boy tajribalari asosida boyitib borish va uning yangi qirralarini izlash bugungi kunning dolzarb muammolaridir.

Tasviriy san‘at juda qadim zamonlarda, mehnat jarayonining taraqqiyoti natijasida paydo bo‘ldi. Mehnat jarayonida inson tafakkuri kamol topdi, go‘zallik hissi ortdi, voqelikdagi go‘zallik, qulaylik va foydalilik tushunchalari kengaydi. Sinfijam jamiyat vujudga kelishi bilan esa ijtimoiy taraqqiyotda katta o‘zgarishlar sodir bo‘ldi; aqliy mehnat jismoniy mehnatdan ajralib chiqib boshladi. Bu esa fan va san‘at rivojida muhim ahamiyat kasb etdi. Haqiqatdan ham insoniyat yaratib qoldirgan madaniy qadriyatlar oddiy boyliklar bo‘lib qolmay, balki o‘zida inson aql-zakovati, hayot to‘g‘risidagi fikr-o‘ylarini aks ettiruvchi ko‘zgu hamdir. Jahon san‘ati tarixini o‘rgatish, uning taraqqiyot qonunlarini tushunish, nodir yodgorliklar bilan tanishish, o‘tmish odamlarning his-tuyg‘u, hayotiy tajribalarini o‘rganish g‘oyaviy-estetik qarashlarning shakllanishini bilish demakdir. Bu so‘zsiz. Kishilarda hayotiy tajribalarning boyishiga, hayotga yanada keng va atroflicha yondoshishga yordam beradi. Tasviriy san‘at turlariga rangtasvir, arxitektura, grafika, haykaltaroshlik kiradi.

Bolalarda san‘atga birinchi qiziqish juda erta paydo bo‘ladi. 2-3 yoshdan boshlab bolalar rasmlarni yaratish uchun improvizatsiya qilingan vositalardan faol foydalanishni boshlaydilar. Ushbu davrda ota-onalar uchun bolaning rasm chizishga bo‘lgan qiziqishini rivojlantirish muhimdir. Bu bir qator afzalliklarni beradi:

- Bola qo‘llarning nozik motorikasini rivojlantiradi,
- O‘z fikrlarini, kuzatuvlarini, tajribalarini ifoda etishni o‘rganadi
- To‘plangan xafagarchilikni, beparvolikni, qo‘rquvni yo‘q qiladi;
- Yangi ranglar, bo‘yoqlar, to‘qimalarni o‘rganadi;

- Tasavvur va tezkorlikni rivojlantiradi.

Siz san'at maktabida o'qituvchilar tavsiyalaridan foydalangan holda yoki chet ellik va mahalliy mutaxassislarning yutuqlari namoyish etiladigan tarmoq orqali o'ziga xos o'quv uslubini tanlashingiz mumkin. Qalamlarni tanlashda juda kichik bo'lmagan narsalardan to'xtang, shunda bola ularni qo'lida ushlab turishi kerak. Kichkintoylar uchun qalinlashgan uchburchak qalamlarni sotib olish afzalroq (bosh barmog'i, ko'rsatkich va o'rta barmoqlar tabiiy ravishda uchta yuzada joylashgan), katta yoshdagi bolalarga allaqachon ingichka olti burchakli oltindan foydalanish mumkin.

Rangga kelsak, 12 ta asosiy ranglar to'plamini olish yaxshiroqdir - bu oddiy vazifalar uchun va haqiqiy asarlar uchun yetarli bo'ladi.

Rang berish operatsiyalarining maqsadi buyumni bezash yoki biror materialga taqlid qilish uchun uning tashqi ko'rinishini o'zgartirishdir. Buyumga sayqal berishning maqsadi uni nam. chang ta'siridan saqlash ham bo'lishi mumkin. Ko'pincha sayqal berish buyum sathini muhofaza qilish, uni bezatish, tashqi ko'rinishini boshqa materialga o'xshatish vazifalarini birvarakayiga hal qiladi. Qog'oz va kartonga sayqal berish uchun asbob va materiallar. Sayqal berish ishlarida qo'llaniladigan asosiy asboblari bo'yoqlar uchun mo'yqalamlar to'plami, lak. mum, yelim va sayqal beruvchi idishlardir. Buyumlarga mum yoki parafin singdirishda metall idishvannachalardan foydalaniladi. Materiallarni gruntlash, shpaklyovka, bo'yovchi. ustki qoplamaning hosil qiluvchi plyonka materiallari, sathni bezash va imutatsiya materiallari, tabiiy material, bo'yalgan qog'oz, qipiq, metall kukunlarga ajratish mumkin.

Qog'ozni bo'yashda quyidagi bo'yoq va moslamalardan foydalaniladi: Akvarel bo'yoqlar suvda eritiladi, tyubiklardagi akvarel bo'yoqlardan foydalanish juda qulay. Anilin bo'yoqlar bilan gazlama. qog'oz, karton yaxshi bo'yaladi. Bu bo'yoq kukun holda sotilib. issiq suvda oson eriydi. Moybo'yoqlarning tayyor aralashtirilganini olish lozim. Quyuq pastasimonidan foydalanish mumkin, ular olif moyi bilan suyultiriladi. Quyuq bo'yoqlarning eng yaxshilari toza, ochiq ranglari badiiy bo'yoqlar deyilib, tyubiklarda sotiladi. Bo'yoq tanlashda faqat ularning rangigagina emas, balki xususiyatlariga ham e'tibor berish kerak. Qog'ozni bo'yash uchun tog'orachada anilin bo'yog'i kerakli rangda eritiladi, bunda bo'yoq quriganda rangi ochiqroq bo'lishini hisobga olish kerak. Tayyorlangan bo'yoqqa qog'ozni bir chetidan ushlab turib botirib olinadi, so'ngra uni qisqichlar yordamida quritish uchun osib qo'yiladi, u bir oz qurigach, chap tomonidan iliq dazmol bosiladi. Qog'ozni bo'yashning ikkinchi usulida qog'ozga suyuqlashtirilib bo'yoq aralashtirilgan sirach suriladi. Sirach yuqorida aytib o'tilgan retsept bo'yicha tayyorlanib, unga suvda eritilgan guash (akvarel, anilin) bo'yoo'i qo'shilib yaxshilab aralashtiriladi va uni qog'ozning ustiga mo'yqalam bilan suriladi. Qog'oz gazeta qoplangan taxtaga qopqoqli mix bilan mustahkamlangan bo'lib, uni avval o'rtasidan birchetiga, so'ngra ikkinchi chetiga qarab bo'yaladi. Rangli sirach qoplangan qog'ozga turli rasmlarni tushirish mumkin. Bo'yalgan qog'oz qurigach, unga ochiq spirt laki beriladi yoki mumlangan sukno bilan sayqal beriladi. Qog'ozni sachratib bo'yash ham mumkin. Buning uchun akvarel bo'yoq suyultiriladi va unga tish cho'tkasini botirib olinadi. Qog'ozni ustida chap qo'lda eski taroq yoki mayda metall to'rni ushlab turib, lining ustidan bo'yoqqa

botirilgan tish cho'tkasi yurgiziladi. Natijada qog'ozning ustini bo'yoq mayda xol tarzida qoplaydi. Bo'vashni turlicha amalga oshirish mumkin, ya'ni avval bir rangni sachratish mumkin. Qog'ozning ustiga siluet qo'yib, bo'yoq sachratilsa siluet olinganda qog'oz ustida oppoq rasm qoladi, agarda trafaret qo'yilsa oq qog'ozda rangli rasm paydo bo'ladi. Bo'yashning bu usulida pulverizatoridan foydalanish mumkin.

Moy bo'yoq bilan bo'yash. Moy bo'yoq bilan bo'yash bir tonli va marmarsimon bo'lishi mumkin. Har ikkala holatda ham bo'yoq bir xil tayyorlanadi. Moy bo'yoq kerosin va qaymoq darajasida suyultirilib bo'yash amalga oshiriladigan idishdagi suvga quyiladi. Bir tonli bo'yashda bir hil rangdagi bo'yoqdan foydalaniladi. Suv ustiga quyilgan bo'yoq tayoqcha bilan ohista aralashtiriladi, bunda bo'yoq suv ustida yupqa rangli qatlam hosil qilishi kerak. Qog'oz ana shu qatlam ustiga ohista qo'yib olinadi. Qog'oz quritilgach, dazmollanib, so'ngra unga rangsiz spirtli lak surtiladi. Agar qog'oz marmarsimon rangga bo'yaladigan bo'lsa, idishdagi suvga bir necha xil bo'yoq solinib, ohista aralashtiriladi. Shaffof rangdagi qog'ozni tayyorlash uchun oddiy yozuv qog'ozining har ikkala tomonini kerosin (o'simlik moyi yoki boshqa yog'lar)ga botirib, undagi ortiqcha yog'lar quruq tampon bilan artib olinadi. Qog'oz moyini ko'p shimib olmasligi uchun unga gazeta yoki o'rashga mo'ljallangan qog'oz o'rtasiga qo'yib uning ustidan iliq dazmol yuritiladi. Bunday qog'oz qo'l mehnati darslarida kalkaning o'rnini bermalol bosa oladi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Байметов, Б. Б. История развития изобразительного искусства Узбекистана. Наука, образование и культура. 2016.
2. Oripov. B.N Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. "Ilm Ziyo", Toshkent-2012.
3. S.F. Abdirasilov. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. Toshkent. 2012.

